

Demencijos pavadinimų vartojimas žiniasklaidoje vokiečių ir lietuvių kalba

Ariana Burmistrova, Vaiva Žeimantienė

Vilniaus universitetas

Straipsnio tema yra susijusi su sindromu, vadinamu demencija, kurio metu pablogėja pažintinės funkcijos, t. y. gebėjimas mąstyti. Keičiantis socialinei ir demografiniai situacijai pasaulyje, kartu didėjant vyresnio amžiaus žmonių skaičiui, demencija tapo viena opiausių mūsų laikų problemų. Tyrimo tikslas – parodyti, kaip demencijos pavadinimai vartojami Vokietijos ir Lietuvos žiniasklaidoje, ir aptarti, kokius terminus reikėtų vartoti kalbant apie žmones, kuriems diagnozuota demencija, kad jie nesukeltų neigiamų emocijų bei neskaudintų žmonių, kurie gyvena su demencija. Empirinio tyrimo pagrindą sudaro demencijos pavadinimų sąrašai, pateikiami kalbėjimo apie demenciją gairėse vokiečių ir lietuvių kalba. Šių pavadinimų vartojimas žiniasklaidos tekstuose nagrinėjamas remiantis tekstynu, kurį sudaro 110 straipsnių (55 lietuvių ir 55 vokiečių kalba) demencijos tema, publikuotų nuo 2016 m. iki 2022 m. Tekstyno lietuvių kalba tekstai surinkti iš Lietuvos naujienų portalų delfi.lt, 15min.lt, lrytas.lt ir alfa.lt. Vokiški straipsniai tyrimui paimti iš Vokietijos naujienų portalų FAZ.net, Sueddeutsche.de ir Zeit.de. Nagrinėjami straipsniai apima įvairius teksto žanrus, tačiau juos sieja bendra demencijos tema. Analizė atlikta naudojant AntConc įrankį, kurio pagalba nustatytas rekomenduojamų ir nerekomenduojamų žodžių bei žodžių junginių vartojimo dažnis žiniasklaidos tekstuose apie demenciją. Analizės rezultatai pateikiami diagramų ir lentelių pavidalu. Atlikta analizė rodo, kad nagrinėtuose tekstuose ir lietuvių, ir vokiečių kalba dominuoja žodžiai ir žodžių junginiai, kuriuos rekomenduojama vartoti rašant demencijos tema, žodžių bei žodžių junginių, kurie priskiriami prie nerekomenduojamų, vartojama nedaug.

Raktažodžiai: demencijos pavadinimai, žiniasklaidos tekstai, kalbėjimo apie demenciją gairės, vokiečių kalba, lietuvių kalba

*Sėkminga komunikacija visiems mums yra būtina geros gyvenimo kokybės sąlyga.
Gelingende Kommunikation ist für uns alle die unabdingbare Vorbedingung
guter Lebensqualität. [1, 10 psl.]*

Įvadas

Dėl besikeičiančios socialinės ir demografinės situacijos pasaulyje, kai daugėja vyresnio amžiaus žmonių skaičius, demencija tapo vienu iš opiausių mūsų laikų klausimų. Demenciją sukelia visa eilė ligų ir negalavimų, kurių pirminis ar

antrinis rezultatas yra smegenų pažeidimai, pavyzdžiui, kaip tai yra Alzheimerio ligos atveju. Pasaulio gyventojų populiacija sensta ir dėl to didėja žmonių, turinčių demenciją, skaičius [2]. Ši tema kasmet tampa vis reikšmingesnė, todėl tiems žmonėms, kuriuos supa žmonės, turintys demenciją, yra svarbu žinoti, kaip į juos tinkamai kreiptis ir tinkamai kalbėti apie jų būseną:

Svarbiausia prielaida demenciją turintiems žmonėms, kad jie galėtų gyventi savo gyvenimą, yra jų teisės į jų būseną atitinkančią komunikaciją įgyvendinimas.

Die wichtigste Voraussetzung dafür, 'ein Leben zu haben', besteht für Demenzkranke in der Wahrung ihres Rechts auf eine ihrem Zustand angemessene Kommunikation. [3, 170 psl.]

Temos aktualumas tiesiogiai susijęs su klausimu, kaip reikėtų etiškai ir nestigmatizuojamai kalbėti apie demenciją ir apie asmenis, turinčius demenciją. Šiuo atveju yra svarbu pažvelgti į šių dienų situaciją ir remiantis žiniasklaidos tekstais vokiečių ir lietuvių kalba nustatyti, kokie su demencija susiję žodžiai ir žodžių junginiai vartojami aktualiuose internetiniuose žiniasklaidos straipsniuose. Šio straipsnio tyrimo objektas – atitinkamų su demencija susijusių žodžių ir žodžių junginių, demencijos pavadinimų, kurie kaip priimtini arba nevertotini yra įvardinti kalbėjimo apie demenciją gairėse vokiečių kalba [4] ir atitinkamame dokumente „Kalbėjimo apie demenciją gairės“ lietuvių kalba [5], vartojimo tyrimas remiantis pasirinktais žiniasklaidos straipsniais.

Šis straipsnis parengtas remiantis bakalauro darbu „Verwendung der Begriffe der Demenz in deutschen und litauischen Medien“, kurį gynimui 2022 m. pavasarį Vilniaus universiteto Vokiečių filologijos katedrai pateikė Ariana Burmistrova.

1. Demencija, komunikacija ir kalba

Remiantis medikais Hageriu ir Krause, demencija reiškianti sindromą, dėl kurio pakintantys protiniai sugebėjimai ir (arba) asmenybė ir dėl to darosi sunku susidoroti su kasdiene veikla [6, 45 psl.]. Fiorstlis ir Langas demenciją apibrėžia kaip sunkų protinių gebėjimų praradimą dėl ryškaus ir ilgai trunkančio funkcinio smegenų sutrikimo [7, 4 psl.].

Demenciją gali sukelti keletas ligų, kurios paveikia smegenis. Vokietijos Alzheimerio draugijos duomenimis, dažniausia demencijos priežastis esanti Alzheimerio liga. Alzheimerio liga pasireiškianti maždaug nuo 60 iki 80 proc. visų demencijos atvejų; gali būti ir kitų degeneracinių ir (arba) kraujagyslių ligų, ypač senstant. Demencija serga 5,4 proc. vyresnių nei 65 metų žmonių, o su amžiumi ligos paplitimas didėja. Europos bendradarbiavimo demencijos srityje grupė, kurią koordinuoja Europos Alzheimerio fondas, nustatė, kad šiuo metu Europoje Alzheimerio liga serga 8,45 mln. žmonių [8].

Susidūrus su demencija, svarbu žinoti, kaip kreiptis į demencija sergantį asmenį ir kaip su juo kalbėtis:

Būtina sąlyga užtikrinant prasmingą priežiūrą, galinčią iš esmės patenkinti demenciją turinčių asmenų poreikius, yra bendravimo kompetencijos įgijimas. Tik sėkmingai, įtraukiai bendraujant ir plėtojant tvarius santykius galima priimti pacientus tokius, kokie jie yra, ir empatiškai prisitaikyti prie jų būsenos.

Voraussetzung für eine sinnvolle Betreuung, die den Bedürfnissen Demenzkranker weitgehend gerecht zu werden vermag, ist der Erwerb von Kompetenz in Kommunikation. Erst durch gelingende, empathische Kommunikation und den Aufbau tragfähiger Beziehungen wird es möglich, die Kranken so zu akzeptieren, wie sie sind, und sich einfühlsam auf ihren Gemütszustand einzustellen. [9, 40 psl.]

Remiantis Austrijos visuomenės sveikatos portale paskelbta informacija, svarbiausius aspektus apie bendravimą su demenciją turinčiais asmenimis galima apibendrinti taip:

Iš tiesų, norint protingai ir maloniai bendrauti su demenciją turinčiais asmenimis, nereikia neįprastų metodų. Šis darbas galėtų būti paprastesnis, jei žmonės žinotų, kaip tinkamai vartoti kalbą. Kadangi demenciją turintys asmenys pasižymi padidintu jautrumu ir labiau į viską reaguoja, ypač į kritišką nuomonę, bendravimui su jais reikia skirti daugiau dėmesio, o taip pat ir pagarbos. Labai svarbu vengti kritikos ir kartu rasti pagiriamųjų žodžių. Todėl labai svarbu ne tik žinoti, kaip tinkamai bendrauti su žmogumi, bet ir žinoti, kaip tinkamai kalbėti apie asmenis, turinčius demencijos diagnozę. Dabartinė literatūroje, žiniasklaidoje ir visuomenėje vartojama kalba klaidingai pavaizduoja asmenis, gyvenančius su demencijos simptomais, ir sukuria bei padidina stigmą ir nesupratimus apie tai, koks iš tikrųjų yra gyvenimas turint demenciją.

Tatsächlich erfordert eine vernünftige und angenehme Kommunikation mit Menschen mit Demenz keine ungewöhnlichen Methoden. Die Bedeutung dieser Arbeit kann jedoch verringert werden, wenn die Menschen wissen, wie man Sprache richtig verwendet. Da Menschen mit Demenz eine erhöhte Sensibilität und Reaktionsfähigkeit haben und auch schmerzhaft auf kritische Meinungen reagieren, muss die Kommunikation mit ihnen mit erhöhter Aufmerksamkeit, aber auch mit Respekt behandelt werden. Es ist sehr wichtig, Kritik zu vermeiden und gleichzeitig lobende Worte zu finden. Daher ist es sehr wichtig, nicht nur bewusst sein, wie man richtig mit einer Person kommuniziert, sondern auch zu wissen, wie man richtig über Menschen spricht, bei denen Demenz diagnostiziert wurde. Die derzeitige Sprache, die in der Literatur, den Medien und in der Gesellschaft verwendet wird, führt zu irreführenden Beschreibungen von Menschen, die mit Demenzsymptomen leben, und schafft und verewigt breitere Stigma und Missverständnisse darüber, was das Leben mit Demenz wirklich ist. [10]

Komunikacija iš esmės vyksta per kalbą. Pavyzdžiui, vokiečių kalba parengtų kalbėjimo apie demenciją gairių preambulėje pabrėžiama pagarbios kalbos svarba:

Kalbant apie demenciją ir su asmenimis, turinčiais demenciją, arba apie juos, svarbu vartoti tinkamą kalbą. Ji turėtų būti ne stigmatizuojanti, o skatinanti jų supratimą, įsitraukimą ir dalyvavimą, be to, ji turi prisidėti prie geros visų dalyvių gyvenimo kokybės.

Wenn über das Thema Demenz und mit oder über Menschen mit Demenz gesprochen wird, ist es wichtig, eine angemessene Sprache zu verwenden. Sie soll nicht stigmatisieren, sondern das Verständnis, die Inklusion und die Teilhabe der Betroffenen fördern und letztlich zu einer guten Lebensqualität aller Beteiligten beitragen. [4, 3 psl.]

Žodžiai ir žodžių junginiai, kuriuos vartojame kalbėdami apie demenciją, gali turėti didelę įtaką tam, kaip demenciją turintys žmonės bus suvokiami ir vertinami visuomenėje ir kaip su jais bus elgiamasi:

Mūsų pasirenkami žodžiai daro lemiamą įtaką asmenims, turintiems demenciją, jų artimiausiai ir platesnei socialinei aplinkai, taip pat plačiajai visuomenei. Jie turi įtakos žmonių nuotaikai, savigarbai ir jausmams, pavyzdžiui, laimei ar nusiminimui, ir daro įtaką kitų žmonių nuomonei apie demenciją. Kasdienių pokalbių natūralumas ir dalykiškumas padeda tvariai pagerinti visų dalyvių gerovę ir pataisyti asmenų, turinčių demenciją, įvaizdį visuomenėje.

Die Worte, die wir wählen, beeinflussen Menschen mit Demenz und ihr engeres und weiteres soziales Umfeld sowie die gesamte Öffentlichkeit in einer entscheidenden Art und Weise. Sie beeinflussen die Stimmung, das Selbstwertgefühl und Gefühle wie Freude oder Niedergeschlagenheit der Einzelnen, und sie haben Einfluss darauf, was andere Menschen über Demenz denken. Natürlichkeit und Selbstverständlichkeit in alltäglichen Gesprächen tragen dazu bei, das Wohlergehen aller Beteiligten nachhaltig zu verbessern und das Bild von Menschen mit Demenz in der Gesellschaft zu korrigieren. [4, 3 psl.]

Kalba yra svarbi žmonių sąveikos ir bendravimo priemonė. Kalbos dėka galime išreikšti savo mintis materialia kalbos forma. Egzistuoja daugybė skirtingų kalbų, pavyzdžiui, gestų kalba, lyčiai jautri kalba, kalba, susijusi su asmenimis, turinčiais demenciją, ir kitos. Kalbos vaidmenį galima apibūdinti taip:

Kalba atlieka pagrindinį vaidmenį žmonių bendravime. Pavyzdžiui, ji leidžia mums pateikti informaciją apie save ar pasaulį arba paskatinti kitus žmones imtis veiklos. Šiame procese paprastai kaitaliojasi kalbos supratimas ir kalbos produkavimas.

Die Sprache spielt eine zentrale Rolle in der menschlichen Kommunikation. Sie erlaubt es zum Beispiel, Auskünfte über sich oder die Welt zu geben oder andere Personen zu Aktivitäten zu veranlassen. Dabei findet in der Regel ein Wechsel von Sprachverstehen und Sprachproduktion statt. [11, 5 psl.]

Pasak Bayerio ir Gerlacho, kalbos supratimas jau gana gerai ištirtas mokslškai, nes atliekant eksperimentus galima labai tiksliai keisti pradinę medžiagą, pavyzdžiui, žodžius, sakinius ar tekstus, ir tirti jų poveikį [11, 5 psl.]. Kita vertus, tiriant, kaip produkuojama kalba, daug sunkiau užfiksuoti sąveikos pobūdį, pavyzdžiui, kad tai esanti atsitiktinė sąveika su kitais žmonėmis [11, 5 psl.].

Siekdama atkreipti dėmesį į kalbos vartojimą, susijusį su asmenimis, turinčiais demenciją, 2020 m. vokiškai kalbančių šalių Alzheimerio ligos ir demencijos organizacija (DADO), dalyvaujant asmenims, turintiems demenciją, parengė pirmiau minėtas kalbėjimo gaires [4]. DADO teigimu, kalbėjimo gairės skirtos gydymo, priežiūros ir slaugos srityje dirbantiems specialistams, žiniasklaidos darbuotojams, viešajam diskursui ir politikai [4, 3 psl.]. Kaip ir vokiškai kalbančių šalių Alzheimerio ligos ir demencijos organizacija DADO, asociacija „Demencija Lietuvoje“, bendradarbiaudama su partneriais, tarp kurių – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas ir įvairių sričių specialistai – parengė kalbėjimo apie demenciją gaires [5]. Gairės lietuvių kalba buvo parengtos 2021 m. ir paskelbtos asociacijos „Demencija Lietuvoje“ interneto svetainėje [5].

Kalbėjimo gairės yra metodinė medžiaga, kurioje pateikiamos tam tikros rekomendacijos ar (kalbos vartojimo) taisyklės. Dudeno vokiečių kalbos žodyne gairės (vok. *Leitfaden*) apibūdinamos kaip ‘glaustas pristatymas, skirtas supažindinti su kokia nors žinių sritimi’ arba ‘eiga, kaip kas nors vykdoma, nustatoma’ [12]. Lietuvių kalbos žodyne pateikiamos šešios žodžio *gairė* reikšmės, artimiausia nagrinėjamai temai tarp pateiktų būtų ‘kelrodis, rodyklė, svarbus ko nors momentas ar etapas’. Vokiečių kalba parengtose kalbėjimo apie demenciją gairėse ir atitinkamame dokumente lietuvių kalba „Kalbėjimo apie demenciją gairės“ pateikiamos rekomendacijos, kaip etiškai, nestigmatizuojamai ir įtraukiai kalbėti apie demenciją ir asmenis, turinčius demenciją, kokie žodžiai turi būti vartojami, o kokie – ne.

2. Kalbėjimo gairės ir demencijos pavadinimai

Analizuojamose kalbėjimo gairėse nurodyti žodžiai ir žodžių junginiai, kurių vartojimas komentuojamas, šiame straipsnyje laikomi demencijos pavadinimais. Abu vokiečių ir lietuvių kalba parengtų kalbėjimo gairių tekstai, kuriais remtasi atliekant šią empirinę analizę, yra panašaus turinio. Kalbėjimo gairėse pavadinimai, t. y. žodžiai ir žodžių junginiai, sugrupuoti į konkrečias grupes (pavyzdžiui, „Kai kalbame apie demenciją“, „Kai kalbame apie demencijos simptomus“, „Kai kalbame apie elgesio ir psichologinius simptomus“ ir t. t.) ir suskirstyti į priimtinius ir nevertotinius [4, 5].

Prieš pradėdant analizuoti konkrečių kalbos priemonių vartojimą žiniasklaidos straipsniuose, pirmiausia bus pristatyta tyrimui svarbi informacija iš vokiečių ir lietuvių kalbomis parengtų kalbėjimo gairių. Kalbėjimo gairėse vokiečių kalba demencijos pavadinimai suskirstyti į tokias grupes:

- kai kalbame apie demenciją,
- kai kalbame apie demencijos simptomus,

- kai kalbame apie elgesio ir psichologinius simptomus,
- kai kalbame apie pirmuosius simptomus, kurie pasireiškia asmenims, turintiems demenciją, nepriklausomai nuo jų amžiaus,
- kai kalbame apie asmenis, turinčius demenciją,
- kai kalbame apie jaunesnį negu 65 metų asmenį, turintį demenciją,
- kai kalbame apie asmens, turinčio demenciją, šeimos narius, draugus ar globėjus [4, 10–11 psl.].

Kalbėjimo apie demenciją gairėse lietuvių kalba taip pat pateikiamos minėtos grupės, be to, nurodomos dar tokios grupės: „kai kalbame apie globos veiklos ir paties globėjo sąryšį“ ir „kai kalbame apie demenciją mokslinių tyrimų ir medicinos kontekste“ [5, 6–8 psl.].

Toliau, remiantis kalbėjimo apie demenciją gairėmis lietuvių ir vokiečių kalbomis, pateikiama analizei reikšmingų žodžių ir žodžių junginių apžvalga. Pirmiausia pateikiamas lietuviškas pavadinimas, o atitikmuo vokiečių kalba pateikiamas viengubose kabutėse. Atitinkami vokiški pavadinimai parinkti iš vokiečių kalba parengtų kalbėjimo apie demenciją gairių.

2.1. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie demenciją

Priimtini pavadinimai

- *demencija* ‘Demenz’
- *Alzheimerio liga ir kitos demencijos formos* ‘die Alzheimer-Krankheit und andere Demenzformen’
- *demencijos ligos* ‘demenzielle Erkrankungen’
- *demencijos forma* ‘eine Form der Demenz’
- *demencijos tipas* ‘eine Art der Demenz’
- *demencijos priežastis* ‘Demenzursache’
- *kognityviniai apribojimai* ‘kognitive Einschränkungen’

Nevartotina

- *kančia* ‘Leiden’
- *senatvinis* ir *senatvinė demencija* ‘senil’, ‘senile Demenz’
- *dementikas* ir *demenciškas* ‘Dementer’, ‘dement’
- *demencijos paveiktas* ‘demenziell verändert’
- *sklerotikas* ‘verkalkt’

2.2. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie demencijos simptomus

Kalbant apie demencijos simptomus, vartotini šie žodžiai ir žodžių junginiai: *atminties sutrikimai* ‘Gedächtnisstörungen’, *nuotaikos ar elgesio pokyčiai* ‘Veränderungen der Stimmung oder des Verhaltens’, *žodžių parinkimo sutrikimai*

‘Wortfindungsstörungen’, *dezorientacija* ‘Orientierungsstörungen’, *užmaršumas* ‘Vergesslichkeit’ ir t. t. Taip pat būtina tiksliai apibūdinti poveikį, kurį sukelia simptomai. Pavyzdžiui, simptomo *bendravimo sunkumai* ‘Schwierigkeiten in der Kommunikation’ rezultatas yra toks, kad asmuo, turintis demenciją, nebesupranta klausimo, o *orientacijos sunkumai* ‘Schwierigkeiten in der Orientierung’ reiškia, kad nebesuranda kelio namo ir pan. [4, 6 psl.].

2.3. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie elgesio ir psichologinius simptomus

Priimtini pavadinimai

- *pasikeitęs elgesys* ‘verändertes Verhalten’
- *nepatenkintų poreikių išraiška* ‘Ausdruck unerfüllter Bedürfnisse’
- *agresyvi, netinkama reakcija* ‘aggressive, unangemessene Reaktion’
- *elgesio ir psichologiniai demencijos simptomai* (medicinos kontekste) ‘verhaltensbezogene und psychische Symptome einer Demenz’ (im medizinischen Kontext)
- *su demencija susijęs elgesys* ‘demenzbedingtes Verhalten’

Nevartotina

- *sunkus elgesys* ‘schwierige Verhaltensweisen’
- *agresyvus* (kaip bendras elgesys, neatsižvelgiant į situaciją ir be tolesnio aprašymo) ‘aggressiv’ (als allgemeines Verhalten ohne Bezug auf die Situation und ohne nähere Beschreibung)
- *probleminis elgesys* ‘problematische Verhaltensweisen’

2.4. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie asmenis, turinčius demenciją

Priimtini pavadinimai

- *žmogus/asmuo, kuriam diagnozuota demencija* ‘ein Mensch/eine Person mit der Diagnose Demenz’
- *asmuo su demencija* ‘ein Mensch mit (einer) Demenz’
- *asmuo, gyvenantis su demencija* ‘ein Mensch, der mit (einer) Demenz lebt’
- *žmogus su demencija* ‘ein von Demenz Betroffener’

Nevartotina

- *kenčiantis/i* ‘Leidende/r’
- *auka* ‘Opfer’
- *silpnaproty asmuo* ‘dementer Mensch’
- *dementikas/ė* ‘Demente/r’, *ligonis/ė* ‘Kranke/r’

Priimtini pavadinimai

Medicinos kontekste:

- *demencijos sindromu sergantis asmuo* ‘Demenzkrankte/r’ arba ‘Demenzkrankte/r’
- *pacientas/ė, serganti/s demencijos sindromu* ‘Demenzpatient/in’
- *pažinimo sutrikimų turintis žmogus* ‘ein Mensch mit kognitiven Einschränkungen’

Nevartotina

Žeminantys šnekamosios kalbos posakiai:

- *jam ne visi namie* ‘er hat nicht alle Tassen im Schrank’
- *keistokas* ‘schrullig’
- *beprotis* ‘krank im Kopf’
- *važiuojantis stogas* ‘Dachschaden’
- *kvailas* ‘verblödet’
- *kvailas/pamišęs* ‘bescheuert’
- *kvaištelėjęs* ‘plemplem’
- *vaikiškas* ‘kindlich’
- *vaikiška reakcija* ‘kindische Reaktion’
- *tampa vaiku* ‘wie Kinder werden’

2.5. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie jaunesnį negu 65 metų asmenį, turintį demenciją

Kalbant apie demenciją iki 65 metų, kartais vartojamas pavadinimas *ankstyvoji demencija*. Tačiau ši sąvoka taip pat vartojama kalbant apie pirmuosius simptomus, kurie pasireiškia asmenims, turintiems demenciją, nepriklausomai nuo jų amžiaus. Todėl, siekiant išvengti painiavos, reikėtų kalbėti apie jaunesnį negu 65 metų asmenį, turintį demenciją [4, 8 psl.].

Priimtini pavadinimai

- *demenciją turintis asmuo iki 65 metų amžiaus* ‘Menschen mit Demenz unter 65 Jahren’
- *jauni žmonės su demencija* ‘jungerkrankte Menschen mit Demenz’
- *jaunesnio amžiaus žmonės, turintys demenciją* ‘jüngere Menschen mit Demenz’
- *demencija jauname amžiuje* ‘Demenz im jüngeren Lebensalter’

Nevartotina

- *presenilinė demencija* ‘präsenile Demenz’ (pasenęs pavadinimas)
- *ankstyvoji demencija* ‘frühe Demenz’

2.6. Pavadinimų vartojimas, kai kalbame apie asmens, turinčio demenciją, šeimos narius, draugus ar globėjus

Šeimos nariams, slaugytojams ir globėjams apibūdinti vartotini šie pavadinimai: *jis/ji gyvena su asmeniu, turinčiu demenciją* ‘er/sie lebt mit jemandem, der eine Demenz hat’; *jis/ji lydi/ rūpinasi/ slaugo/ palaiko demenciją turintį asmenį* ‘er/sie

begleitet/ kümmert sich um/ sorgt für/ unterstützt einen Menschen mit Demenz'; *jis/ji lydi/ rūpinasi/ prižiūri/ palaiko asmenį, kuriam diagnozuota demencija* 'er/sie begleitet/ kümmert sich um/ sorgt für/ unterstützt einen Menschen mit einer Demenzdiagnose/ Demenzerkrankung'. Prie pavadinimo *globėja/s* pateikiama papildanti informacija: „...ne kiekvienas mėgsta, kai artimieji vadinami globėjais, todėl, jei įmanoma, paklauskite, ar taip vadinti yra priimtina.“ [5, 7 psl., plg. t. p. 4, 11 psl.]. Kalbėjimo apie demenciją gairėse vokiečių kalba pažymima, kad asmenys, turintys demenciją, paprastai pageidauja, kad tokios frazės kaip *gyventi su demencija* būtų vartojamos kalbant apie juos pačius, o ne apie jų artimuosius [4, 9 psl.].

Nors gairėse vokiečių ir lietuvių kalba pateiktų priimtinių ir nevertotinų žodžių grupės yra panašios, jose taip pat yra ir skirtingų žodžių ir žodžių junginių, kurie, pavyzdžiui, nurodyti viename iš analizuojamų gairių tekstų, o kitame – ne. Svarbu pažymėti, kad į kalbėjimo gaires vokiečių kalba neįtrauktos trys grupės, kurios nurodytos kalbėjimo gairėse lietuvių kalba. Šios grupės pavadintos taip: kai kalbame apie globos veiklos ir paties globėjo sąryšį, kai kalbame apie demencijos poveikį asmenims, turintiems demenciją, ir kai kalbame apie demenciją mokslinių tyrimų ir medicinos kontekste. Taip pat galima pažymėti, kad kalbėjimo gairėse lietuvių kalba nepateikiama pavadinimų, kurie priimtini arba nevertotini kalbant apie pirmuosius simptomus, kurie pasireiškia asmenims, turintiems demenciją, nepriklausomai nuo jų amžiaus.

3. Žiniasklaidos straipsniai kaip demencijos pavadinimų vartojimo tyrimo medžiaga

Analizei iš Lietuvos ir Vokietijos žiniasklaidos buvo atrinkta 110 straipsnių apie demenciją ir Alzheimerio ligą (55 lietuvių ir 55 vokiečių kalba). Nagrinėjama tekstų rinkinį lietuvių kalba sudaro 307 796 ženklai, o tekstų rinkinį vokiečių kalba atitinkamai 201 389 ženklai. Tekstai lietuvių kalba yra iš naujienų portalų delfi.lt, lyrtas.lt, alfa.lt ir 15min.lt, o vokiški straipsniai publikuoti naujienų portaluose www.faz.net/aktuell/, www.faz.net/aktuell/ ir sueddeutsche.de. Sudarant nagrinėjamų straipsnių rinkinius buvo atsižvelgiama į tris aspektus:

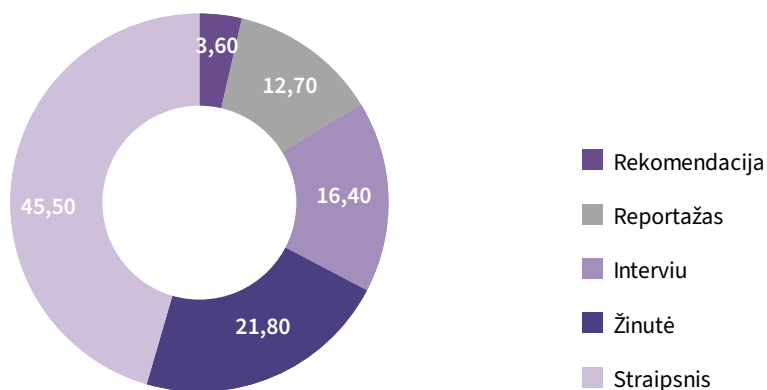
- a) Straipsnių tematika: Pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į tai, kad straipsniuose būtų kalbama apie demenciją. Į internetinių portalų paieškos eilutę buvo įvedami raktiniai žodžiai 'demencija' arba 'Alzheimerio liga' ir atrenkami tinkami straipsniai. Straipsniai, kuriuose pavadinimas *demencija* pasitaikė tik vieną kartą, į tekstų rinkinius nebuvo įtraukti. Į straipsnius, kurių antraštėse minima demencija, buvo atkreipiamas ypatingas dėmesys, nes tikėtasi, kad tokie tekstai bus tiesiogiai susiję su nagrinėjama tema.

b) Straipsnio publikavimo data: Taip pat buvo atsižvelgiama į straipsnio paskelbimo datą. Į tekstų rinkinį buvo įtraukti 2016–2022 m. paskelbti straipsniai.

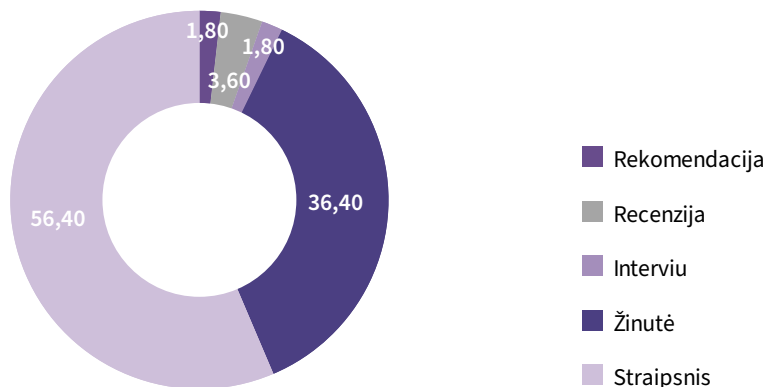
c) Teksto žanrai: Suklasifikavus straipsnius, kurie sudarė straipsnių rinkinius, buvo nustatyta, kad didžioji dalis analizei atrinktų tekstų priklauso tokiems teksto žanrams kaip žinutė, straipsnis, reportažas ir interviu. 1-oje ir 2-oje diagramose apžvelgiamas analizuotų straipsnių pasiskirstymas pagal teksto žanrus lietuvių ir vokiečių kalba.

Iš 1-os ir 2-os diagramų matyti, kad tiek vokiškuose, tiek lietuviškuose analizuotuose tekstuose dominuoja straipsnio ir žinutės teksto žanrai. Straipsnis ir žinutė, kurie priskiriami prie informacinių žanrų, tarp analizuotų tekstų vokiečių kalba sudaro 92,8 proc. tekstų. Analizuotų straipsnių rinkinyje lietuvių kalba tokie tekstai sudaro 67,3 proc. Tarp analizuotų lietuviškų tekstų 29,1 proc. sudaro tekstai, priskiriami interviu ir reportažo teksto žanrams. Tekstų rinkinyje vokiečių kalba

1 diagrama. Analizuotų žiniasklaidos straipsnių lietuvių kalba teksto žanrai

2 diagrama. Analizuotų žiniasklaidos straipsnių vokiečių kalba teksto žanrai

interview sudaro tik 1,8 proc. Pastarieji du teksto žanrai – interview ir reportažas – paprastai būna ilgesni už analizuotuose tekstų rinkiniuose dominuojančius informacinius, straipsnį ar žinutę, todėl nagrinėtas lietuviškų tekstų rinkinys pagal ženklų skaičių yra trečdaliu didesnis už vokiškų tekstų rinkinį. Tačiau analizuotų tekstų skaičius abiem kalbomis yra vienodas – po 55 straipsnius.

4. Demencijos pavadinimų vartojimas žiniasklaidos tekstuose vokiečių ir lietuvių kalbomis

Šiame skyriuje pateikiami demencijos pavadinimų vartojimo žiniasklaidos tekstuose analizės rezultatai. Nagrinėtuose straipsniuose pavartoti pavadinimai buvo nustatyti naudojant AntConc programinę įrangą [13]. Buvo tikrinama, ar analizuojamuose žiniasklaidos tekstuose vartojami atitinkamose kalbėjimo gairių grupėse nurodyti priimtini ir nevertotini pavadinimai ar žodžių junginiai, ir jei taip – kokiame kontekste jie pasitaiko. Kalbiniai duomenys toliau aprašomi pagal grupes, kaip jos nurodytos kalbėjimo gairėse. Dalis rezultatų pateikiama lentelėje, kurių kiekvienoje nurodyti absoliutūs priimtinių ir nevertotinių pavadinimų ar žodžių junginių, nustatytų analizuotuose tekstuose, skaičiai.

4.1. Straipsniuose vokiečių kalba pavartotų demencijos pavadinimų analizės rezultatai

Demencijos pavadinimų vartojimo žiniasklaidos tekstuose vokiečių kalba analizė remiasi straipsniais, nurodytais šaltinių sąrašė DE 55–DE 110. 1-a lentelė iliustruoja, kokie žodžiai ir žodžių junginiai buvo pavartoti analizuotuose vokiškuose straipsniuose kalbant apie demenciją.

1 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie demenciją

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>Demenz</i> ‘demencija’ – 308	<i>dement</i> ‘demenciškas’ – 20
<i>Alzheimer, die Alzheimer-Krankheit</i> ‘Alzheimeris, Alzheimerio liga’ – 125	<i>leiden</i> ‘kentėti’ – 18
<i>Demenzerkrankung</i> ‘demencijos susirgimas’ – 21	<i>Leiden</i> ‘kančia’ – 1
<i>eine Form der Demenz</i> ‘demencijos forma’ – 12	
<i>kognitive Einschränkungen</i> ‘kognityviniai apribojimai’ – 1	
<i>eine demenzielle Erkrankung</i> ‘demencinis susirgimas’ – 1	

Iš 1-oje lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad analizuotuose vokiškuose straipsniuose šios grupės priimtinių žodžių ir žodžių junginių vartojama daug daugiau nei nevertotinių. Tačiau analizuotuose vokiškuose straipsniuose buvo pavartoti ir nerekomenduojami pavadinimai. Pavyzdžiui, nevertotinas žodis *dement* ‘demenciškas’ analizuotuose straipsniuose pavartotas 20 kartų, pvz.:

- (1) *Mein Vater wurde **dement**... Dabei war er erst 54 Jahre alt.* (DE 73)
‘Mano tėvas tapo **demencišku**... Tuomet jam buvo tik 54 metai.’
- (2) *Mit 30 oder 40 Jahren **dement** werden – damit rechnet niemand.* (DE 106)
‘Kad būdamas 30 ar 40 metų tapsi **demencišku**, to niekas nesitiki.’
- (3) *Stefans Großmutter ist **dement**.* (DE 63)
‘Štefano močiutė serga **demencija**.’

Pavyzdys (4) iliustruoja nevertotino *Leiden* ‘kančia’ pavartojimo atvejį, pvz.:

- (4) *Vor allem für Menschen, die an Demenz erkranken, müssen noch Wege gefunden werden, wie Altern nicht zu **Leiden** wird.* (DE 90)
‘Ypač demencija sergantiems žmonėms vis dar reikia rasti būdų, kaip užkirsti kelią senėjimui, kad jis netaptų **kančia**.’

2-oje lentelėje pateikti rezultatai rodo, kokie priimtini pavadinimai, priklausantys grupei, kai kalbame apie demencijos simptomus, pavartoti analizuotuose vokiškuose tekstuose. Nevertotini pavadinimai nepateikiami, nes kalbėjimo apie demenciją gairėse vokiečių kalba šioje grupėje nurodyti tik priimtini pavadinimai.

Iš 2-os lentelės matyti, kad, kalbant apie demencijos simptomus, pavadinimas *Gedächtnisstörungen* ‘atminties sutrikimai’ tirtuose straipsniuose buvo pavartotas 6 kartus, pvz.:

- (5) *„Eine Vorstellung beim Arzt ist generell geboten, wenn die **Gedächtnisstörungen** neu auftreten und anhalten oder wenn für den Betroffenen wichtige Dinge vergessen werden“, erklärt Prof. Janine Diehl-Schmid, Leiterin des Zentrums für kognitive Störungen am Klinikum rechts der Isar in München.* (DE 82)
‘„Paprastai patartina kreiptis į gydytoją, jei **atminties sutrikimai** kartojasi ir tęsiasi arba jei pamirštami asmeniui svarbūs dalykai“, – aiškina Miuncheno klinikos Kognityvinių sutrikimų centro vadovė profesorė Janine Diehl-Schmid.’

2 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie demencijos simptomus

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>Gedächtnisstörungen</i> ‘atminties sutrikimai’ – 6	
<i>Orientierungsstörungen</i> ‘orientacijos sutrikimai’ – 2	
<i>Vergesslichkeit</i> ‘užmaršumas’ – 12	

Analizuojant vokiškuose žiniasklaidos tekstuose pavartotus žodžius, kurie priiskirtini pavadinimų grupei, kai kalbame apie elgesio ir psichologinius simptomus, nustatytas tik vienas šios grupės pavartojimo atvejis, t. y. žodis *aggressiv* ‘agresyvus’, ir jis priklauso nerekomenduotinių žodžių grupei, pvz.:

- (6) *Wenn Betroffene auf ihre Probleme oder Missgeschicke angesprochen werden, reagieren sie oft ablehnend oder aggressiv.* (DE 59)
 ‘Kai nukentėjusių žmonių klausama apie jų problemas ar nelaimes, jie dažnai reaguoja užsisiklędami arba agresyviai.’

Žodžiai, kuriais įvardijami asmenys, turintys demenciją, analizuotuose žiniasklaidos tekstuose vartojami dažnai, dauguma jų, kaip rodo 3-ios lentelės duomenys, priklauso priimtinių žodžių grupei.

Pavyzdžiai (7) ir (8) iliustruoja nevartotinių šios grupės pavadinimų *dementer Mensch* ‘silpnaprotris žmogus’ ir *Demente/r* ‘silpnaprotris/ė’ vartojimą, pvz.:

- (7) *Dies lässt auch die Zahl dementer Menschen stark ansteigen.* (DE 67)
 ‘Dėl to smarkiai didėja demenciškų žmonių skaičius.’
- (8) *Bayern versucht auf mehrfache Weise, Demente und Alzheimer-Erkrankte am gesellschaftlichen Leben teilhaben zu lassen.* (DE 97)
 ‘Bavarija įvairiais būdais stengiasi sudaryti sąlygas demenciškiems asmenims ir sergantiesiems Alzheimerio liga dalyvauti socialiniame gyvenime.’

3 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie žmones su demencija

priimtini pavadinimai	nevartotini pavadinimai
<i>Betroffene/r</i> ‘sutrikimą turintis žmogus’ – 86	<i>Demente/r</i> ‘silpnaprotris/ė’ – 6
<i>ein Mensch mit Demenz</i> ‘žmogus su demencija’ – 41	<i>dementer Vater</i> ‘demenciškas tėvas’ – 3
<i>Demenzkranke/r</i> ‘demenciją turintis asmuo’ – 33	<i>dementer Mensch</i> ‘silpnaprotris žmogus’ – 2
<i>Demenzpatient/in</i> ‘demenciją turintis pacientas’ – 4	<i>dementer Mann</i> ‘demenciškas vyras’ – 1
<i>ein Mensch, der mit (einer) Demenz lebt</i> ‘žmogus, kuris gyvena su demencija’ – 3	
<i>ein Mensch mit kognitiven Einschränkungen</i> ‘pažinimo sutrikimą turintis žmogus’ – 3	
<i>ein Mensch mit Alzheimer-Demenz</i> ‘žmogus su Alzheimerio liga ir demencija’ – 2	

Analizuotuose tekstuose vokiečių kalba po vieną kartą pavartoti ir prie nevertotinių žodžių priskiriami *Leidenende/r* ‘kenčianti/s’, *Opfer* ‘auka’ ir *senil* ‘senatvinis’, tačiau iš vartojimo konteksto matyti, kad jie minimi kaip lingvistiniai pavyzdžiai, todėl nustatant pavartotų priimtinių ir nevertotinių žodžių skaičių į sąrašą jie nebuvo įtraukti, plg.:

- (9) *Statt Wörter wie Leidenende/r, Opfer oder senil sollten eher Begriffe wie Mensch mit Demenz verwendet werden, die das betonen, was noch möglich ist. (DE 63)*
‘Vietoj tokių žodžių, kaip *Leidenende/r* ‘kenčianti/s’, *Opfer* ‘auka’ ir *senil* ‘senatvinis’, reikėtų vartoti tokius pavadinimus, kaip *Mensch mit Demenz* ‘žmogus su demencija’, kurie pabrėžia tai, kas vis dar įmanoma.’

Iš grupės, apimančios pavadinimus, kurie vartojami, kai kalbame apie pirmuosius simptomus, kurie pasireiškia asmenims, turintiems demenciją, nepriklausomai nuo jų amžiaus, analizuotuose tekstuose vokiečių kalba buvo nustatyta tik viena frazė, *Menschen mit beginnender Demenz* ‘žmonės, kuriems prasideda demencija’, ir šis žodžių junginys priskiriamas prie priimtinių pavadinimų, plg.:

- (10) *Dabei handele es sich um Bewegungsgruppen für Menschen mit und ohne Demenz, digitale Kontakt- und Übungsstationen für Menschen mit beginnender Demenz, eine Seniorenrikscha und ein Patenprojekt für Kultur. (DE 97)*
‘Tai mankštos grupės, skirtos žmonėms su ir be demencijos, skaitmeninės kontaktų ir pratimų stotelės žmonėms su pirmaisiais demencijos simptomais, senjorų rikša ir kultūros rėmimo projektas.’

Priimtinių pavadinimų grupėje vokiečių kalba, kurie vartojami, kai kalbame apie asmens, turinčio demenciją, šeimos narius, draugus, slaugytojus ar globėjus, minimos tokios frazės kaip *er/sie begleitet einen Menschen mit Demenz* ‘jis/ji lydi asmenį su demencija’ ir *er/sie kümmert sich um einen Menschen mit Demenz* ‘jis/ji rūpinasi asmeniu, turinčiu demenciją’. Analizuojamuose vokiškuose tekstuose nustatyti penki šios grupės pavadinimų pavartojimo atvejai. (11) pavyzdys iliustruoja veiksmazodžio *begleiten* ‘lydėti’ vartojimą, pvz.:

- (11) *Sie begleitet ihn – und arbeitet währenddessen in der Cafeteria. (DE 91)*
‘Ji palydi jį ir tuo tarpu dirba kavinėje.’

Kalbėjimo apie demenciją gairėse vokiečių kalba šioje grupėje nepateikiama nevertotinių žodžių ir žodžių junginių, tačiau nurodoma, kad ne kiekvienas nori būti vadinamas tokiais pavadinimais kaip *Betreuende/r* ‘slaugytoja/as’, *Pflegende/r* ‘globėja/as’ bzw. *betreuende/r, pflegende/r Angehörige/r* ‘prižiūrinti/s, globojanti/s artimoji/asis’, todėl, jei įmanoma, rekomenduojama paklausti, ar sutinkama su vienu iš šių pavadinimų (4, 9). Analizuotuose žiniasklaidos straipsniuose vokiečių kalba nustatyti šeši tokių žodžių ir frazių, kaip *Pflegende/r* ‘globėja/s’ ir *pflegende/r Angehörige/r* ‘globojanti/s giminaitė/is’, pavartojimo atvejai, pvz.:

(12) *Ziel ist es, die Pflegenden zu entlasten und so die häusliche Pflege so lange wie möglich zu gewährleisten. (DE 78)*

‘Taip siekiama palengvinti **globėjų** darbą ir tokiu būdu užtikrinti, kad kuo ilgiau būtų įmanoma priežiūra namuose.’

Išanalizavus 55 straipsnius vokiečių kalba, paaiškėjo, kad Vokietijos naujienų portalų straipsniuose demencijos tema vartojama daug daugiau priimtinių pavadinimų nei nevertotinių.

4.2 Straipsniuose lietuvių kalba pavartotų demencijos pavadinimų analizės rezultatai

Toliau pateikiami analizės rezultatai, gauti ištyrus pasirinktus Lietuvos žiniasklaidos straipsnius demencijos tema. Tyrimas remiasi straipsniais, kurie nurodyti šaltinių sąrašė LT 1–LT 55.

4-oje lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad priimtinių žodžių ir žodžių junginių nustatyta daug daugiau nei nevertotinių, tačiau pastebima, kad analizuotuose lietuviškuose straipsniuose pavartoti ir nevertotini pavadinimai, tokie kaip *senatvinė demencija* ir *senatvinė silpnaprotystė*, pvz.:

(13) *Senatvinės silpnaprotystės kamuojami žmonės nesugeba pasirūpinti savimi – jie nesirūpina higiena ar mityba. (LT 26)*

(14) *„Nėra absoliučiai patvirtintų jo demencijos faktų, tačiau galima beveik patikimai tvirtinti, kad tai buvo **senatvinė silpnaprotystė**“, – tikina psichiatras. (LT 32)*

(15) *Senatvinė demencija – tai dėl įvairių ligų prasidedantis intelekto kritimas, kai kartu pažeidžiamos ir kitos psichinės funkcijos, ryškėja suvokimo, elgesio pokyčiai. (LT 41)*

Iš analizuotų lietuviškų žiniasklaidos tekstų matyti, kad straipsniuose taip pat pabrėžiama pagarbios kalbos svarba, kaip tai iliustruoja (16) pavyzdys lietuvių kalba ir atitinkamai pirmiau pateiktas (9) pavyzdys vokiečių kalba, pvz.:

(16) *Pasak jos, nereikėtų silpstančios atminties ar blogėjančių kitų pažinimo funkcijų vadinti suvaikėjimu ar **senatvine silpnaprotyste**. (LT 40)*

4 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie demenciją

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>demencija</i> – 366	<i>senatvinė demencija</i> – 20
<i>Alzheimerio liga</i> – 219	<i>senatvinė silpnaprotystė</i> – 17
<i>demencijos simptomai</i> – 12	<i>demencijos liga</i> – 4
<i>demencijos forma</i> – 12	
<i>demencijos tipas</i> – 5	
<i>demencijos sindromas</i> – 4	

5-oje lentelėje pateikiami tyrimo rezultatai apie pavadinimų vartojimą analizuotuose lietuviškuose tekstuose, kai kalbama apie asmenis, turinčius demenciją.

5 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie asmenis, turinčius demenciją

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>asmuo, turintis demenciją / demenciją turintis asmuo</i> – 17	<i>demenciškas asmuo</i> – 1
	<i>kenčiantis nuo demencijos</i> – 2
	<i>pacientas</i> (ne sveikatos priežiūros kontekste) – 9

Remiantis šios grupės analizės rezultatais, matyti, kad analizuotuose lietuviškuose straipsniuose vartojamas kaip priimtinas pavadinimas kalbėjimo gairėse pateikiamas pavadinimas *asmuo, turintis demenciją / demenciją turintis asmuo*, pvz.:

(17) *Jos esmė – sukurti aplinką, kurioje demenciją turintys asmenys galėtų patirti meną.* (LT 18)

Pavyzdys (18) iliustruoja žodžių junginio *kenčiantis nuo demencijos* pavartojimo atvejį. Šis pavadinimas priskiriamas prie nevertotinų pavadinimų, pvz.:

(18) *Vidutinio amžiaus žmonėms, kenčiantiems nuo demencijos, gydytojai klaidingai diagnozuoja menopauzę, vidutinio amžiaus krizę ar teigia, kad žmogaus pojūčius sukelia šeimyninės problemos, nors iš tiesų tai yra demencijos požymiai.* (LT 42)

6-oje lentelėje pateikiama apžvalga, kokie žodžiai ir žodžių junginiai analizuotuose lietuviškuose žiniasklaidos tekstuose pavartoti, kai kalbama apie asmens, turinčio demenciją, šeimos narius, draugus ar globėjus. Visi aptariami šios grupės pavadinimai yra priimtini, nevertotinų pavadinimų kalbėjimo apie demenciją gairės lietuvių kalba šiuo atveju nepateikia.

6 lentelė. Kai kalbama apie asmens, turinčio demenciją, šeimos narius, draugus ar globėjus

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>artimieji</i> – 65	
<i>globėja/s</i> – 15	
<i>žmona / sutuoktinis</i> – 2	
<i>sergančiojo šeimos nariai</i> – 2	
<i>ligonio šeimos nariai</i> – 1	

6-os lentelės rezultatai rodo, kad nagrinėtuose tekstuose lietuvių kalba gana dažnai vartojami pavadinimai *artimieji* ir *globėja/s*, pvz.:

- (19) *Artimieji privalo žinoti, kaip elgtis su šį sutrikimą turinčiais žmonėmis.* (LT 25)
 (20) *Muziejai iš Italijos, Airijos, Vokietijos bei VŠĮ „Socialiniai meno projektai“ iš Lietuvos parengė programas, kuriomis siekiama per meninę veiklą muziejuje (pokalbį, lytėjimą, šoki ir judesį) teigiamai veikti bendravimą tarp demenciją turinčių asmenų, jų globėjų bei šeimos narių.* (LT 18)

Galima pastebėti, kad pavadinimas *artimieji* gali reikšti ir globėjus (19), ir asmenis, turinčius demenciją (21), pvz.:

- (21) *Jiems pagalbos reikia ne mažiau nei demencijos varginamiems artimiesiems.* (LT 18)

Pateikiant duomenis 6-oje lentelėje atsižvelgta tik į tuos pavartojimo atvejus, kuriais pavadinami asmenų, turinčių demenciją, artimieji.

7-oje lentelėje pateikiami žodžiai ir žodžių junginiai, vartojami kalbant apie demencijos poveikį asmenims, turintiems demenciją. Analizuotuose lietuviškuose žiniasklaidos tekstuose užfiksuota keletas šios grupės žodžių.

7 lentelė. Pavadinimų vartojimas, kalbant apie demencijos poveikį asmenims, turintiems demenciją

priimtini pavadinimai	nevertotini pavadinimai
<i>iššūkis</i> – 4	<i>beviltiškumas</i> – 1
<i>sukelia stresą</i> – 1	<i>nejmanoma</i> – 1
	<i>skaudu</i> – 2

Šios grupės kalbinių priemonių vartojimą iliustruoja (22) ir (23) pavyzdžiai. (22) pavyzdyje pavartotas priimtinas pavadinimas *iššūkis*, o (23) pavyzdyje – nevertotinas žodis *skaudu*, pvz.:

- (22) *Iniciatyva „Kalbėkime apie demenciją“ siekiama paskatinti įvairias visuomenės grupes daugiau sužinoti apie demenciją ir su ja susijusius sveikatos ir socialinius iššūkius.* (LT 39)
 (23) *Ir labai skaudu matyti, kaip savarankiškas, protingas, mąstantis žmogus tampa nuo aplinkinių priklausomu dideliu vaiku, nebesiorientuojančiu erdvėje, laike, nebegalinčiu pasirūpinti savimi.* (LT 27)

Iš žodžių ir žodžių junginių, kurie vartojami, kai kalbame apie demencijos simptomus, analizuotuose lietuviškuose tekstuose pavartoti tik priimtini žodžiai, tokie kaip *atminties praradimas* (3 pavartojimo atvejai) ir *nuotaikos* ar *elgesio pokyčiai* (5 pavartojimo atvejai). (24) pavyzdys iliustruoja pavadinimo *atminties praradimas* vartojimą, pvz.:

- (24) *Visi mokymų dalyviai sutiko su teiginiu, kad įprastai žmonės demencijos sutrikimą sieja tik su **atminties praradimu** ir dažnai nežino, kokie yra kiti demencijos požymiai ir iš jų kylantys sudėtingesni sutrikimai. (LT 16)*

Kalbant apie elgesio ir psichologinius simptomus, reikėtų vartoti tokius žodžius ir žodžių junginius kaip *pasikeitęs elgesys, nepatenkintų poreikių reiškimas* ir atitinkamai nevertoti tokių žodžių junginių, kaip *sunkus elgesys, nerimą keliantis elgesys, iššūkį keliantis elgesys*. Analizuotuose lietuviškuose žiniasklaidos tekstuose iš šios grupės pavadinimų užfiksuotas tik žodžių junginio *pasikeitęs elgesys* vartojimas (10 pavartojimo atvejų), pvz.:

- (25) *Pasak pašnekovės, šeimos, pastebėjusios **pakitusį artimojo elgesį**, turėtų nebijoti kuo skubiau ieškoti pagalbos. (LT 25)*

Kalbėjimo apie demenciją gairėse lietuvių kalba taip pat pateikiami žodžiai ir žodžių junginiai, vartojami kalbant apie demenciją mokslinių tyrimų ar medicinos kontekste. Būdingas šios grupės pavadinimas yra *tyrimo (mokslinio tyrimo) dalyvis*, kurio analizuotuose straipsniuose nustatyta 14 pavartojimo atvejų, be to, 8 kartus pavartotas pavadinimas (*demencijos*) *sindromas*. Abu paminėti pavadinimai yra pateikiami prie priimtinių pavadinimų, pvz.:

- (26) *Kursas truko vieną savaitę ir jau po tokio trumpo laiko pastebėta, kad pagerėjo **tyrimo dalyvių** smegenų gebėjimas persijungti, apie kurį jau kalbėjome. (LT 20)*
- (27) *[...] mokslininkai padarė išvadą, kad vitamino E vartojimas siejamas su ketvirtadaliu mažesne tikimybe, jog išsivystys **demencijos sindromas**. (LT 20)*

Kalbėjimo apie demenciją gairėse lietuvių kalba nurodyta, kad žodis *liga* neturėtų būti vartojamas kalbant apie demenciją, nebent kalbama apie konkrečias demencijos ligas, pavyzdžiui, Alzheimerio ligą [5, 8 psl.]. Analizuotuose lietuviškuose žiniasklaidos tekstuose žodis *liga* vartojamas dažnai, iš tiesų, dažniausiai žodžių junginyje *Alzheimerio liga*, tačiau 15 atvejų šis pavadinimas pavartotas ir kalbant apie demenciją, pvz.:

- (28) *Pasak jos, didelė gyventojų dalis nė nežino, kad serga **demencija**, arba jiems ši **liga** diagnozuojama per vėlai. (LT 1)*
- (29) *... tai tikriausiai reiškia, kad sūris nesaugo nuo demencijos, jei ši **liga** yra užprogramuota genetiškai. (LT 5)*

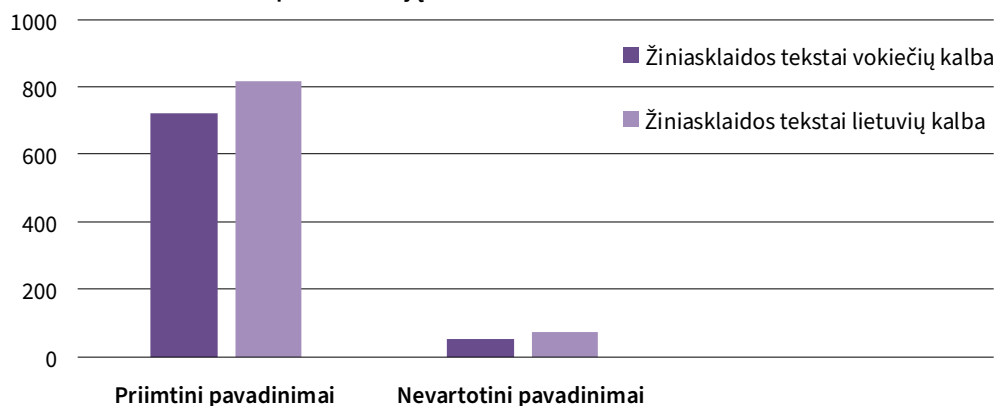
Remiantis pasirinktų žiniasklaidos straipsnių lietuvių kalba analize, buvo nustatyta, kokie kalbėjimo apie demenciją gairėse pateikti pavadinimai vartojami kalbant apie demenciją. Tyrimas parodė, kad 55 analizuotuose lietuviškuose straipsniuose, kaip ir ištirtuose straipsniuose vokiečių kalba, priimtini pavadinimai vartojami daug dažniau nei nevertotini.

4.3 Lietuviškų ir vokiškų pavadinimų apie demenciją vartojimo analizės rezultatų palyginimas

4.1 ir 4.2 poskyriuose straipsnių lietuvių ir vokiečių kalbomis analizės rezultatai aprašyti atskirai, o šiame skyriuje jie apibendrinami gretinamuoju būdu. 3-ia diagrama pateikia duomenis, kiek iš viso priimtinių ir nevirtotinių žodžių ir žodžių junginių buvo nustatyta analizuotuose lietuviškuose ir vokiškuose žiniasklaidos straipsniuose ir kaip jie pasidalina pagal vartotinių ir nevirtotinių pavadinimų grupes.

Palyginus žiniasklaidos straipsnių apie demenciją vokiečių ir lietuvių kalba analizės rezultatus, pastebima, kad analizuotuose lietuviškuose straipsniuose apskritai pavartota daugiau demencijos pavadinimų nei analizuotuose vokiškuose straipsniuose. Šioje vietoje dar kartą pažymėtina, kad analizei buvo atrinktas vienodas vokiškų ir lietuviškų straipsnių skaičius – po 55 straipsnius abiem kalbomis, tačiau pasirinkti straipsniai vokiečių ir lietuvių kalba apima skirtingus žiniasklaidos teksto žanrus, kurie tarpusavyje skiriasi savo apimtimi ir ilgiu. Į tekstų rinkinį lietuvių kalba pateko ir tokių ilgesnių teksto žanrų kaip reportažas (12,7 % analizuotų lietuviškų tekstų) ir interviu (16,4 %), o analizuotame tekstų rinkinyje vokiečių kalba reportažų nėra, yra tik atskiri interviu (1,8 %). Todėl analizuotų lietuviškų tekstų rinkinį sudarė daugiau ženklų ir atitinkamai daugiau žodžių, nei vokiškų. Vis dėlto iš diagramos galima išvelgti tam tikras tendencijas. Visuose analizuotuose vokiškuose straipsniuose pasitaiko 672 priimtini ir 52 nevirtotini pavadinimai. Analizuotame lietuviškų straipsnių rinkinyje vartojama 816 priimtinių ir 72 nevirtotinių pavadinimų. Perskaičiavus šiuos rezultatus procentais, analizuotuose vokiškuose straipsniuose priimtini žodžiai ir žodžių junginiai sudaro 92,8 %, o atitinkamai analizuotuose lietuviškuose straipsniuose – 91,9 %. Nepriimtini žodžiai ir frazės analizuotuose Vokietijos naujienų portalų straipsniuose sudaro 7,2 %, o lietuviškuose – 8,1 %. Abiejų gretinamų kalbų rezultatai yra beveik vienodi ir skiriasi tik nežymiai.

3 diagrama. Priimtinių ir nevirtotinių demencijos pavadinimų dažnumo vokiečių ir lietuvių žiniasklaidos tekstuose apie demenciją analizės rezultatai

Apibendrinimas ir perspektyvos

Apibendrinant galima teigti, kad demencijos tema yra aktuali lingvistiniu požiūriu, nes ji yra palyginti nauja ir neištirta. Šiandien į demenciją reikėtų žvelgti per kitą prizmę – kaip į tarpdisciplininių tyrimų objektą, ypač dėl to, kad ši tema tampa vis svarbesne.

Šio tyrimo tikslas buvo gretinamuoju metodu palyginti vokiečių ir lietuvių žiniasklaidos tekstuose apie demenciją vartojamus pavadinimus ir išnagrinėti juos atsižvelgiant į tinkamos kalbos kriterijus. Tyrimo išeities taškas – kalbėjimo apie demenciją gairės, parengtos vokiečių ir lietuvių kalba, ir jose pateikiama informacija apie demencijos pavadinimų vartojimą. Kalbėjimo gairėse abiem kalbomis pateikiami priimtinių ir nevartotinių demencijos pavadinimų sąrašai. Remiantis žiniasklaidos straipsniais apie demenciją vokiečių ir lietuvių kalba, publikuotais Vokietijos ir Lietuvos naujienų portaluose, buvo tiriama, kaip pasirinktuose šaltiniuose kalbama apie asmenis, turinčius demenciją, ir kokios kalbos priemonės vartojamos. Remiantis lietuviškų ir vokiškų žiniasklaidos straipsnių analizės rezultatais nustatyta, kad tiek Vokietijos, tiek Lietuvos žiniasklaidoje demencijos tema suvokiama panašiai, o priimtini ir nevartotini žodžiai ir žodžių junginiai, įvertinus juos procentine išraiška, vartojami beveik vienodai. Nevartotini pavadinimai, pavyzdžiui, *demencijos liga*, *demenciškas asmuo* arba *kenčiantis nuo demencijos*, analizuotuose straipsniuose vartojami retai. Nepaisant to, svarbu ir toliau stebėti demencijos temos aktualumą ir raidą bei šviesti visuomenę, kaip tinkamai kalbėti ir rašyti apie demenciją. Žiniasklaida, taip pat ir žurnalistai, daro gana didelę įtaką naujienų portalų skaitytojams. Galima teigti, kad žiniasklaida ir skaitytojai yra tarpusavyje susiję, todėl labai svarbu, kad žurnalistai tinkamai rašytų apie demenciją, nes jie yra skaitytojų nuomonės, suvokimo ir supratimo formuotojai.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

- LT 1: Iki 40 proc. demencijos atvejų galima išvengti: pasakė, kas didina ligos riziką. Gabrielė Grinkaitė. *Delfi.lt*, 2022-03-27 15:33. <https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-tv/iki-40-proc-demencijos-atveju-galima-isvengti-pasake-kas-didina-ligos-rizika.d?id=8980661>
- LT 2: Tyrimai parodė, kas smarkiai sumažina senatvinės silpnaprotystės riziką: rezultatai visiškai akivaizdūs. *Delfi.lt*, 2021-11-06 11:16. <https://www.delfi.lt/sveikata/zinoti-sveika/tyrimai-parode-kas-smarkiai-sumazina-senatvines-silpnaprotystes-rizika-rezultatai-visiskai-akivaizdus.d?id=88604177>
- LT 3: Neišsimiegate? Gresia demencija ir net ankstyva mirtis. *Delfi.lt*, 2021-07-17 20:24. <https://www.delfi.lt/sveikata/zinoti-sveika/neissimiegate-gresia-demencija-ir-net-ankstyva-mirtis.d?id=87604275>

- LT 4: Malonus būdas atitolinti senatvę: stebinantį naujas tyrimas parodė, kaip sumažinti demencijos riziką. Delfi.lt, 2020-12-15 05:30. <https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/malonus-budas-atitolinti-senatve-stebinantis-naujas-tyrimas-parode-kaip-sumazinti-demencijos-rizika.d?id=85998931>
- LT 5: Tyrimai parodė, kaip COVID-19 gali paveikti smegenis: pasekmės atminčiai gali būti ilgalaikės. Delfi.lt, 2020-11-15 20:54. <https://www.delfi.lt/sveikata/zinoti-sveika/tyrimai-parode-kaip-covid-19-gali-paveikti-smegenis-pasekmes-atminciai-gali-buti-ilgalaikes.d?id=85730069>
- LT 6: Profesorius Skauminas pateikė svarbiausias taisykles, kaip išsaugoti atmintį iki gilios senatvės. Gabrielė Grinkaitė. Delfi.lt, 2020-09-13 10:10. <https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-tv/profesorius-skauminas-pateike-svarbiausias-taisykles-kaip-issaugoti-atminti-iki-gilios-senatves.d?id=85174847>
- LT 7: Norite išvengti silpnaprotystės? Privalote žinoti didžiausius smegenų priešus. Darija Ustilaitė. Delfi.lt, 2020-07-23 21:11. <https://www.delfi.lt/sveikata/sveikas-kunas/norite-issvengti-silpnaprotystes-privalote-zinoti-didziausius-smegenu-prie-sus.d?id=84838701>
- LT 8: Neurologas Fišas: norite nesirgti Alzheimeriu – žinokite šios ligos sukėlėjus ir priesnuodžius. Jūratė Bratikienė. Delfi.lt, 2019-09-01 11:09. <https://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-tv/neurologas-fisas-norite-nesirgti-alzheimeriu-zinokite-sios-ligos-sukelejus-ir-priesnuodzius.d?id=82115493>
- LT 9: Apie senatvinę demenciją perspės naujas kraujo tyrimas: apie ligą žinosite 20 metų iki pirmųjų simptomų. Darius Verbickas. Delfi.lt, 2019-08-26 13:39. <https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/apie-senatvine-demencija-perspes-naujas-kraujo-tyrimas-apie-liga-zinosite-20-metu-iki-pirmuju-simptomu.d?id=82048305>
- LT 10: Tokių atvejų – vienetai: vos 54-erių vyrui diagnozavo Alzheimerį, tačiau jis nepasiduoda ir jau rado būdų pasipriešinti ligai. Delfi.lt, 2022-01-18 13:20. https://www.delfi.lt/gyvenimas/grozis_ir_sveikata/tokiu-atveju-vienetai-vos-54-eriu-vyrui-diagnozavo-alzheimeri-taciau-jis-nepasiduoda-ir-jau-rado-budu-pasipriesinti-ligai.d?id=89052319
- LT 11: Lietuvos mokslininkų tyrime – hipoksijos įtaka Alzheimerio ir Parkinsono ligų vystymuisi. Delfi.lt, 2020-10-30 13:56. <https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/lietuvos-mokslininku-tyrime-hipoksijos-itaka-alzheimerio-ir-parkinsono-ligu-vystymuisi.d?id=85620183>
- LT 12: Mokslų daktarė patarė, kaip padėti savo smegenims ir paveltinti senatvines ligas. Delfi.lt, 2021-03-20 18:02. <https://www.delfi.lt/sveikata/zinoti-sveika/mokslu-daktare-patare-kaip-padeti-savo-smegenims-ir-pavelinti-senatvines-ligas.d?id=86741479>
- LT 13: Alzheimerio ligos galima išvengti? Mokslininkai artėja prie atsakymo, ką visi turėtume daryti. Delfi.lt, 2020-09-04 22:08. <https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/alzheimerio-ligos-galima-issvengti-mokslininkai-arteja-prie-atsakymo-ka-visi-turetume-daryti.d?id=85159677>

- LT 14: Silpnaprotystė nėra būtina senatvės palydovė: profesorius pažėrė patarimų, kaip išvengti demencijos. Prof. habil. dr. Leonardas Lukoševičius. Delfi.lt, 2019-04-27 09:07. <https://www.delfi.lt/sveikata/sveikas-kunas/silpnaprotyste-nera-butina-senatves-palydove-profesorius-pazere-patarimu-kaip-ivsengti-demencijos.d?id=81015251>
- LT 15: Skaitmeninės silpnaprotystės virusas. Tradicinių vertybių tinklapis „Šeima ir namai.“ Delfi.lt, 2017-07-22 00:00. <https://www.delfi.lt/gyvenimas/seima/skaitmenines-silpnaprotystes-virusas.d?id=75239714>
- LT 16: KTU mokslininkų ir jų kolegų išradimas padės pagerinti sergančių demencija pažinimą. Pranešimas spaudai. Kauno technologijos universiteto informacija. 2020-01-02 12:49. <https://www.lrytas.lt/sveikata/medicinos-zinios/2020/01/02/news/ktu-mokslininku-ir-ju-kolegu-isradimas-pades-pagerinti-serganciu-demencija-pazinima-13113111>
- LT 17: Teismas išteisino gydytoją, atlikusią eutanaziją demencija sergančiai pacientei. BNS ir lrytas.lt inf., 2019-09-11 17:05, atnaujinta 2019-09-11 23:28. <https://www.lrytas.lt/pasaulis/ivykiai/2019/09/11/news/nyderlandu-teismas-isteisino-gydytoja-atlikusia-eutanazija-demencija-serganciai-pacientei-11788707>
- LT 18: Demenciją turintieji gali atsiskleisti muziejuje. Aurelija Babinskienė. Lrytas.lt, 30.07.2017 08:00, atnaujinta 2018-04-10 17:02. <https://www.lrytas.lt/asgaliu/lygios-galimybes/2017/07/30/news/demencija-turintieji-gali-atsiskleisti-muziejuje-5434485>
- LT 19: Mokslininkai nustatė, kas smarkiai padidina Alzheimerio ligos riziką: virusų paveikti gali ypač stipriai. Lrytas.lt, 2020-10-21 06:17. <https://www.lrytas.lt/sveikata/gyvenu-sveikai/2020/10/21/news/mokslininkai-nustate-kas-smarkiai-padidina-alzheimerio-ligos-rizika-virusu-paveikti-gali-ypac-stipriai-13724685>
- LT 20: Pavojingos ligos signalą dažnas palaiko senatvės požymiu – susipranta, kai jau tampa bejėgiais. Darija Ustilaitė. Lrytas.lt, 2021-09-24 20:10. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2021/09/24/news/pavojingos-ligos-signalas-daznas-palaiko-senatves-pozymiu-susipranta-kai-jau-tampa-bejegiais-20859926>
- LT 21: PSO perspėjo: pasaulyje sparčiai plinta sunki liga – nesulaukia tinkamo dėmesio. AFP, ELTA ir lrytas.lt inf. 2021-09-04 15:06. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2021/09/04/news/pso-perspejo-pasaulyje-sparciai-plinta-sunki-liga-nesulaukia-tinkamo-demesio-20629754>
- LT 22: Tyrė demencijos priežastis, rezultatai mokslininkus nustebino. Lrytas.lt, pranešimas spaudai 2019-01-11 11:10. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2019/01/11/news/tyre-demencijos-priezastis-rezultatai-mokslininkus-nustebino-8832896>
- LT 23: Medikai įspėja dėl smegenų sutrikimo mastų: skaičiai tik auga. ELTA ir lrytas.lt inf. 2021-03-19 11:30. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2021/03/19/news/medikai-ispeja-del-smegenu-sutrikimo-mastu-skaiciai-tik-auga-18698220>
- LT 24: Keturi ankstyvieji silpnaprotystės požymiai, kurių svarbu nepažiopsoti. Lrytas.lt, 2019-12-24 13:17, atnaujinta 2019-12-24 13:23. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2019/12/24/news/keturi-ankstyvieji-silpnaprotystes-pozymiai-kuriu-svarbu-nepaziopsoti-12885709>

- LT 25: Demencijos priežastimi gali tapti ir nekalti įpročiai. Lina Jakubauskienė. *Lrytas.lt*, 2018-08-17 08:00, atnaujinta 2018-08-17 15:26. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2018/08/17/news/demencijos-priežastimi-gali-tapti-ir-nekalti-ipročiai-7277043>
- LT 26: Roko legendą užklupo silpnaprotystė: ar tai gresia mums visiems?. BNS, AFP ir *Lrytas.lt* inf. 2014-09-26 11:40, atnaujinta 2018-01-29 14:06. <https://www.lrytas.lt/sveikata/medicinos-zinios/2014/09/26/news/roko-legendu-uzklupo-silpnaprotyste-ar-tai-gresia-mums-visiems--557368>
- LT 27: Alzheimerio liga: kai iš veidrodžio žiūri nepažįstamas. Virginija Samulionytė. *Lrytas.lt*, 2018-04-11 23:13. <https://www.lrytas.lt/sveikata/ligos-ir-gydymas/2018/04/11/news/alzheimerio-liga-kai-is-veidrodzio-ziuri-nepazistamas-5856869>
- LT 28: Šis vitaminas – vienas svarbiausių, dėl jo trūkumo gresia net silpnaprotystė. *Lrytas.lt*, pranešimas spaudai 2019-07-22 14:06. <https://www.lrytas.lt/sveikata/gyvenu-sveikai/2019/07/22/news/sis-vitaminas-vienas-svarbiausiu-del-jo-trukumo-gresia-net-silpnaprotyste-11198178>
- LT 29: Psichiatras: Alzheimerio ligos atvejų dažnėja, tačiau riziką susirgti kontroliuoti galime. *Alfa.lt*, 2020-09-21 16:07. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/psichiatras-alzheimerio-ligos-atveju-dazneja-taciau-rizika-susirgti-kontroliuoti-galime/-50427765/>
- LT 30: Vitaminas B12 – ir nuo demencijos, ir nuo depresijos. *Alfa.lt*, 2019-08-07 10:40. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/vitaminas-b12-ir-nuo-demencijos-ir-nuo-depresijos/-50397713/>
- LT 31: Pirmieji senatvinės silpnaprotystės požymiai. Gražina Vasiliauskienė. *Alfa.lt*, 2019-10-16 20:01. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/pirmieji-senatvines-silpnaprotystes-pozymiai/-50403568/>
- LT 32: Senstančios valstybės galvos kelia grėsmę šaliai. Gražina Vasiliauskienė. *Alfa.lt*, 2019-01-05 18:01. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/senstancios-valstybes-galvos-kelia-gresme-saliai/-50357839/>
- LT 33: Vitamino B12 trūkumas primena stresą, bet pasekmės – kur kas rimtesnės. *Alfa.lt*, 2019-07-22 10:27. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/vitamino-b12-trukumas-primena-stresa-bet-pasekmes-kur-kas-rimtesnes/-50396304/>
- LT 34: Jei jums 40 ir daugiau, turite žinoti šį riešutų poveikį sveikatai: kodėl juos būtina įtraukti į savo mitybą? *Delfi.lt*, 2021-01-27 13:42. <https://www.delfi.lt/moterys/naudinga/jei-jums-40-ir-daugiau-turite-zinoti-si-riesutu-poveiki-sveikatai-kodel-juos-butina-itraukti-i-savo-mityba.d?id=86330543>
- LT 35: JAV patvirtino naują vaistą nuo Alzheimerio ligos. BNS.lt, 2021-06-07 21:35. <https://www.alfa.lt/aktualijos/pasaulis/jav-patvirtino-nauja-vaista-nuo-alzheimerio-ligos/221901/>
- LT 36: Alzheimeris – progresuojanti liga, paliečianti visą šeimą. Kokie požymiai ją išduoda? *Alfa.lt*, 2019-09-20 15:20. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/alzheimeris-progresuojanti-liga-paliečianti-visa-seima-kokie-pozymiai-ja-isduoda/-50401568/>

- LT 37: Įrodyta: pesimizmas blogina vyresnio amžiaus moterų protinius sugebėjimus. Gražina Vasiliauskienė. Alfa.lt, 2019-06-20 20:01. <https://www.alfa.lt/gyvenimas/sveikata/irodyta-pesimizmas-blogina-vyresnio-amziaus-moteru-protinius-sugebejimus/-50393908/>
- LT 38: Atminties sutrikimai: kada tai gali reikšti rimtą ligą. Ringailė Stulpinaitė-Gvildė, Savaitraštis „Lietuvos sveikata“. Delfi.lt, 2020-08-04 13:39. <https://www.delfi.lt/gyvenimas/brandiems/atminties-sutrikimai-kada-tai-gali-reiksti-rimta-liga.d?id=84704297>
- LT 39: Iššūkis pasaulio visuomenėms – demencija: pažinkime iš arčiau Alzheimerio ligą“. 15min.lt, pranešimas spaudai. 2021-09-20 16:09. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/issukis-pasaulio-visuomenems-demencija-pazinkime-is-arciau-alzheimerio-liga-1028-1568090>
- LT 40: Liga, kuri palaužia dažną senolį, ypač moteris: neignorukite pirmųjų ženklų. Raimonda Mikalčiūtė-Urbonė. 15min.lt, 2021-07-09 07:57. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/liga-kuri-palauzia-dazna-senoli-ypac-moteris-specialistai-ragina-neignoruoti-pirmuju-zenklu-1028-1527510>
- LT 41: Žinia jauniems: jei dabar imsitės veiksmų, nutolinsite senatvę ir sumažės silpnaprotystės rizika. 15min.lt.lt, 2021-04-27 09:20. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/zinia-jauniems-jei-dabar-imsites-veiksmu-nutolinsite-senatve-ir-sumazes-silpnaprotystes-rizika-1028-1493138>
- LT 42: Demencijos simptomai, kurių gydytojai dažnai neįvertina. 15min.lt, 2016-04-21 11:51. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/mityba/demencijos-simptomai-kuriu-gydytojai-daznai-neivertina-1030-608035>
- LT 43: Demencija sergančių artimiesiems nepasiklysti įstatymų labirintuose padės socialinis darbuotojas. 15min.lt, 2018-09-24 00:00. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/demencija-serganciu-artimiesiems-nepasiklysti-istatymu-labirintuose-pades-socialinis-darbuotojas-1028-1033274>
- LT 44: Pabėgimas nuo senatvės – mokslininkai patvirtino gerą būdą sumažinti demencijos riziką. 15min.lt, 2021-02-19 00:29. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/pabegimas-nuo-senatves-mokslininkai-patvirtino-gera-buda-sumazinti-demencijos-rizika-1028-1458172>
- LT 45: Neuropsichologijos mokslų dr. R. Dirvanskienė: mokydamiesi kalbų, apsisaugome nuo demencijos ir laviname proto kontrolę. Inga Saukienė. 15min.lt, 2021-11-21 19:02. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/neuropsichologijos-mokslu-dr-r-dirvanskiene-mokydamiesi-kalbu-apsisaugome-nuo-demencijos-ir-laviname-proto-kontrolę-1028-1411270?copied>
- LT 46: Viskas apie cukrų: kaip jis susijęs su vėžiu ir Alzheimeriu, apgaulingi pakaitalai ir kokių cukrų rinktis. Indrė Pepcevičiūtė. 15min.lt, 2021-01-31 12:59. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/mityba/viskas-apie-cukru-kaip-jis-susijes-su-veziu-ir-alzheimeriu-apgaulingi-pakaitalai-ir-koki-cukru-rinktis-1030-1446314>
- LT 47: Neurologas – apie šlubuojančią atmintį, demencijos pradžią ir smegenų mitybą. 15min.lt, 2018-10-30 11:58. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/neurologas-apie-slubuojancia-atminti-demencijos-pradzia-ir-smegenu-mityba-1028-1052188>

- LT 48: Negydomas klausos sutrikimas gali paskatinti senatvinę silpnaprotystę. 15min.lt, 2016-12-07 09:00. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/negydomas-klausos-sutrikimas-gali-paskatinti-senatvine-silpnaprotyste-1028-722974>
- LT 49: Alzheimerio liga gali prasidėti nuo 50-ies: kokie požymiai ją išduoda?.15min.lt, 2019-09-20 21:03. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/alzheimerio-liga-gali-prasideti-nuo-50-ies-kokie-pozymiai-ja-isduoda-1028-1205460>
- LT 50: Alzheimerio liga: artimųjų ir medikų pasakojimai apie slaugomus ligonius pribloškia. Virginija Samulionytė. 15min.lt, 2018-04-11 19:00. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/alzheimerio-liga-artimuju-ir-mediku-pasakojimai-apie-slaugomus-ligonius-pribloskia-1028-954708>
- LT 51: Popiežius pasmerkė netinkamą elgesį su Alzheimeriu sergančiais pacientais BNS.lt, 2018-09-18 16:59. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/popiezius-pasmerke-netinkama-elgesi-su-alzheimeriu-sergančiais-pacientais-57-1204430>
- LT 52: Farmacijos milžinės sukurtas vaistas nuo Alzheimerio – nesėkmingas. BNS.lt, 2016-11-23 19:52. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/eli-lilly-sukurto-vaisto-nuo-alzhaimerio-klinikiniai-tyrimai-buvo-nesekmingi-1028-716462>
- LT 53: Kas sieja japonus, islandus ir italus: jų ilgaamžiškumo paslaptis slypi mityboje. 15min.lt, 2021-05-24 00:00. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/mityba/kas-sieja-japonus-islandus-ir-italus-ju-ilgaamziskumo-paslaptis-slypi-mityboje-1030-1507094>
- LT 54: 5 būdai išsaugoti smegenų jaunystę ir sveikatą. 15min.lt, 2018-10-17 07:40. <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/sveikata/5-budai-issaugoti-smegenu-jaunyste-ir-sveikata-1028-1044544>
- LT 55: Pirmų metų rezidentė: bandau praustis, šveistis, nusitrinti visas šlykštynes, visus įžeidimus ir pažeminimus. 15min.lt, 2020-12-11 22:18. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/pirmu-metu-rezidente-bandau-praustis-sveistis-nusitrinti-visas-slykstyntes-visus-izeidimus-ir-pazeminimus-56-1423246>
- DE 56: Schiffbrüchige, die sich mit Eingeborenen paaren. Peter Kümmler. Zeit.de, 2022-04-06. <https://www.zeit.de/2022/15/thomas-bernhard-jagdgesellschaft-schauspielhaus-hamburg>
- DE 57: Wenn der Geist geht: So arbeitet eine Seelsorgerin mit Demenz-Kranken. Michael Windisch. Zeit.de, 2019-05-03 10:26. <https://www.zeit.de/zett/2019-05/wenn-der-geist-geht-so-arbeitet-eine-seelsorgerin-mit-demenz-kranken>
- DE 58: Ich weiß nicht, ob ich meiner Mutter ohne ihrer Demenz so nahe gekommen wäre. Frauke Vogel. Zeit.de, 2017-08-21 12:13. <https://www.zeit.de/zett/liebe-sex/2017-08/ich-weiss-nicht-ob-ich-meiner-mutter-ohne-ihre-alzheimer-so-nahe-gekommen-waere>
- DE 59: Opas Demenz: Seine Erinnerungen schwinden, ich bleibe. Deborah Schmitt. Zeit.de, 2018-02-06 8:49. <https://www.zeit.de/zett/2018-02/opas-demenz-seiner-erinnerungen-schwinden-ich-bleibe>
- DE 60: Löcher im Netz der Erinnerung. Anke Sterneborg. Zeit.de, 2021-08-12 13:02. <https://www.zeit.de/kultur/film/2021-08/filme-demenz-alzheimer-darstellung-falling-viggo-mortensen>

- DE 61: WHO warnt vor hohem Anstieg von Demenzerkrankungen. *Zeit.de*, 2021-09-02 14:39. <https://www.zeit.de/wissen/2021-09/demenz-who-weltweit-anstieg-deutschland>
- DE 62: Demenzfälle könnten sich bis 2050 verdreifachen. *Zeit.de*, 2022-01-07 06:01. <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2022-01/demenz-studie-verdreifachung-2050>
- DE 63: Demenz: Oma hat mich vergessen. Edie Calie. *Zeit.de*, 2017-12-03 06:24. <https://www.zeit.de/zett/2017-12/demenz-oma-hat-mich-vergessen>
- DE 64: Alzheimer: Mit Musik weckt ein Sohn wache Momente bei seinem dementen Vater. Josefine Schummeck. *Zeit.de*, 2016-09-21 16:12. <https://www.zeit.de/zett/2016-09/alzheimer-mit-musik-weckt-ein-sohn-wache-momente-bei-seinem-dementen-vater>
- DE 65: Warum bei Demenz der Besuch in einer Hafenkneipe helfen kann. Florian Zinnecker. *Zeit.de*, 2020-09-21 10:00. <https://www.zeit.de/hamburg/2020-09/elbvertiefung-21-09-2020>
- DE 66: Menschen, die unter Demenz leiden, sind keine Verrückten. Wenke Husmann. *Zeit.de*, 2020-08-17 20:22. <https://www.zeit.de/kultur/film/2020-08/sally-potter-roads-not-taken-film-demenz-interview>
- DE 67: Bis 2050 doppelt so viele Demenzkranke in ganz Europa. *Zeit.de*, 2020-02-18 17:40. <https://www.zeit.de/wissen/gesundheit/2020-02/demenz-deutschland-demographischer-wandel-alzheimer-gesellschaften-prognose>
- DE 68: Ist da jemand dement? Lesen Sie weiter. Josef Joffe. *Zeit.de*, 2020-01-23 16:20. <https://www.zeit.de/gesellschaft/2020-01/gedaechtnis-neurologie-demenz-vergesslichkeit-erinnerung-erfahrung-jung-alt>
- DE 69: Meine Mutter schleicht sich aus. Gesine Grotrian. *Zeit.de*, 2019-04-26 20:00. <https://www.zeit.de/kultur/2019-04/demenz-alzheimer-angehoerige-familie-pflegeheim>
- DE 70: Jeder kann sein Demenz-Risikosenken. *Zeit.de*, 2017-07-20 15:29. <https://www.zeit.de/wissen/2017-07/demenz-alzheimer-gesundheit-alter-rauchen-bildung-demografie>
- DE 71: Kein Erfolg gegen das Vergessen. *Zeit.de*, 2016-11-23 21:52. <https://www.zeit.de/wissen/gesundheit/2016-11/alzheimer-forschung-us-pharmakonzern-eli-lilly-solanezumab>
- DE 72: Bundestag erlaubt Forschung an Demenzkranken. *Zeit.de*, 2016-11-11 11:31. <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-11/arzneimittelrecht-bundestag-verabschiedet-medikamententest-demenzkranke>
- DE 73: Wenn Demenz jüngere Menschen trifft. *Sueddeutsche.de*, 2022-02-15 12:34. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-wenn-demenz-juengere-menschen-trifft-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-220215-99-133607>
- DE 74: Verdreifachung weltweiter Demenzfälle bis 2050. *Sueddeutsche.de*, 2022-01-07 07:18. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/wissenschaft-verdreifachung-weltweiter-demenzfaelle-bis-2050-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-220107-99-621234>
- DE 75: Forscher erklärt: Warum Sport im Alter Demenz vorbeugt. *Sueddeutsche.de*, 2021-11-24 14:24. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-forscher-erklaert-warum-sport-im-alter-demenz-vorbeugt-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-211123-99-109210>

- DE 76: Nicht jede Demenzformen ist Alzheimer. Sueddeutsche.de, 2021-10-14 18:00. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-nicht-jede-demenzformen-ist-alzheimer-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-211014-99-599346>
- DE 77: Dual-Task-Training ist eine gute Übung für Demenzkranke. Sueddeutsche.de, 2021-09-20 12:47. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-dual-task-training-ist-eine-gute-uebung-fuer-demenzkranken-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210920-99-287871>
- DE 78: Demenz: Wo Betroffene und Angehörige Hilfe finden. Sueddeutsche.de, 2021-08-14 08:18. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-rodtenbach-demenz-wo-betroffene-und-angehoerige-hilfe-finden-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210814-99-837670>
- DE 79: Singen und Musizieren hilft Demenzpatienten. Sueddeutsche.de, 2021-08-12 14:59. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-singen-und-musizieren-hilft-demenzpatienten-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210812-99-818644>
- DE 80: Demenz: Gefährliches Weglaufen und der richtige Umgang damit. Sueddeutsche.de, 2021-05-07 04:51. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-demenz-gefaehrliches-weglaufen-und-der-richtige-umgang-damit-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210506-99-494663>
- DE 81: Alzheimer ist keine 'Alterserscheinung'. Sueddeutsche.de, 2021-03-12 13:12. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-alzheimer-ist-keine-alterserscheinung-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210312-99-795142>
- DE 82: Bei Anzeichen einer Demenz Arzt aufsuchen. Sueddeutsche.de, 2020-12-18 05:05. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-bei-anzeichen-einer-demenz-arzt-aufsuchen-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-201217-99-726339>
- DE 83: Bayern will die Bedingungen für Demente mit Pakt verbessern. Sueddeutsche.de, 2020-09-21 14:13. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-muenchen-bayern-will-die-bedingungen-fuer-demente-mit-pakt-verbessern-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-200921-99-643892>
- DE 84: Corona verzögert Bayerischen Demenzpakt. Sueddeutsche.de, 2020-08-09 10:06. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-muenchen-corona-verzoegert-bayerischen-demenzpakt-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-200809-99-97334>
- DE 85: Spielerisch gegen Demenz: So gelingt geistiges Training. Sueddeutsche.de, 2020-06-05 04:39. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-spielerisch-gegen-demenz-so-gelingt-geistiges-training-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-200604-99-310230>
- DE 86: Alltag in einer Demenz-WG. Sueddeutsche.de, 2020-03-03 10:23. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-alltag-in-einer-demenz-wg-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-200302-99-152391>
- DE 87: Zahl der Demenzkranken wird bis 2050 deutlich steigen. Sueddeutsche.de, 2020-02-18 15:58. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/demenz-alzheimer-1.4803461>

- DE 88: Wissenschaftler: Schwerhörigkeit erhöht Demenzrisiko. Sueddeutsche.de, 2019-11-15 08:45. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/wissenschaft-wissenschaftler-schwerhoerigkeit-erhoeht-demenzrisiko-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-191115-99-737390>
- DE 89: Frühjahr 2020: Neue Fachstellen für Demenz und Pflege. Sueddeutsche.de, 2019-11-03 10:41. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-muenchen-fruehjahr-2020-neue-fachstellen-fuer-demenz-und-pflege-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-191103-99-559785>
- DE 90: Hoffnung anders definiert. Sueddeutsche.de, 2019-10-25 20:34. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/demenz-medikamente-antidementiva-praevention-1.4656002>
- DE 91: Wo junge Demente Hilfe finden. Hannah Bitzer. FAZ.net, 2022-03-24 11:09. <https://www.faz.net/aktuell/rhein-main/region-und-hessen/hilfsangebote-in-offenbach-fuer-junge-demente-17904300.html>
- DE 92: ‘Ganz große Verzweiflung’ – Demenz bei jüngeren Menschen. Sueddeutsche.de, 2022-02-15 08:32. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/krankheiten-ganz-grosse-verzweiflung-demenz-bei-juengeren-menschen-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-220215-99-129236>
- DE 93: Wohnumfeld bei Alzheimer verbessern – Zuschüsse holen. Sueddeutsche.de, 2021-11-03 07:00. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-wohnumfeld-bei-alzheimer-verbessern-zuschuesse-holen-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-211102-99-834274>
- DE 94: Demenz: Was normales und krankhaftes Vergessen unterscheidet. Sueddeutsche.de, 2021-07-08 12:07. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-demenz-was-normales-und-krankhaftes-vergessen-unterscheidet-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210708-99-306049>
- DE 95: Gedächtnistraining: So effizient ist die Loci-Methode. Sueddeutsche.de, 2021-03-05 13:56. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-gedaechtnistraining-so-effizient-ist-die-loci-methode-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-210304-99-684529>
- DE 96: Königin Silvia ‘adelt’ Krankenhaus St. Carolus Görlitz. Sueddeutsche.de, 2020-11-30 16:13. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/krankenhaeuser-goerlitz-koenigin-silvia-adelt-krankenhaus-st-carolus-goerlitz-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-201130-99-519595>
- DE 97: Freistaat fördert Demenzprojekte. Sueddeutsche.de, 2020-09-11 05:17. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-muenchen-freistaat-foerdert-demenzprojekte-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-200911-99-514552>
- DE 98: Experte zu Ernährung und Demenz: mehr Forschung nötig. Sueddeutsche.de, 2019-11-05 06:58. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-experte-zu-ernaehrung-und-demenz-mehr-forschung-noetig-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-191105-99-582563>
- DE 99: Demenzkranke müssen nicht durchgehend beaufsichtigt werden. Sueddeutsche.de, 2019-10-17 14:30. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheit-demenzkranken-muessen-nicht-durchgehend-beaufsichtigt-werden-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-191010-99-234912>

- DE 100: Erste Bayerische Demenzwoche startet. Sueddeutsche.de, 2019-09-13 05:58. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheitsmuenchen-erste-bayerische-demenzwoche-startet-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-190913-99-856476>
- DE 101: 'Digitales Demenzregister Bayern' soll Krankheit erforschen. Sueddeutsche.de, 2019-07-08 10:50. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/forschung-erlangen-digitales-demenzregister-bayern-soll-krankheit-erforschen-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-190708-99-969398>
- DE 102: Saarland beruft erste Landesärztin für Demenz. Sueddeutsche.de, 2019-06-18 15:30. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-saarbruecken-saarland-beruft-erste-landesaerztin-fuer-demenz-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-190618-99-698561>
- DE 103: Ministerium: 58 000 Brandenburger an Demenz erkrankt. Sueddeutsche.de, 2018-12-29 15:55. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-potsdam-ministerium-58-000-brandenburger-an-demenz-erkrankt-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-181229-99-378978>
- DE 104: Gesunder Lebensstil beugt nach Schlaganfall einer Demenz vor. Sueddeutsche.de, 2018-12-08 16:38. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-gesunder-lebensstil-beugt-nach-schlaganfall-einer-demenz-vor-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-181207-99-128286>
- DE 105: Immer mehr Menschen haben Angst vor Demenz. Sueddeutsche.de, 2018-11-20 07:34. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheitsmuenchen-immer-mehr-menschen-haben-angst-vor-demenz-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-181120-99-886716>
- DE 106: An diese Stellen können sich junge Demenzkranke wenden. Sueddeutsche.de, 2018-09-21 09:23. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-an-diese-stellen-koennen-sich-junge-demenzkrankte-wenden-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-180904-99-818978>
- DE 107: Gesellschaft: Kliniken mehr auf Demenzkranke einstellen. Sueddeutsche.de, 2018-07-30 08:45. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-erfurt-gesellschaft-kliniken-mehr-auf-demenzkrankte-einstellen-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-180730-99-346957>
- DE 108: Beratung beim Hausarzt zu Autofahren mit Demenz. Sueddeutsche.de, 2018-07-05 15:53. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/gesundheits-beratung-beim-hausarzt-zu-autofahren-mit-demenz-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-180704-99-07619>
- DE 109: Oper Leipzig bietet Mitsingkonzerte für Demenzkranke. Sueddeutsche.de, 2018-05-22 17:29. <https://www.sueddeutsche.de/gesundheit/krankheiten-leipzig-oper-leipzig-bietet-mitsingkonzerte-fuer-demenzkrankte-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-180522-99-409247>
- DE 110: Ärzte: Demenzrisiko in Europa sinkt, Lebensstil als Faktor. Sueddeutsche.de, 2017-11-24 14:44. <https://www.sueddeutsche.de/wissen/wissenschaft-muenchen-aerzte-demenzrisiko-in-europa-sinkt-lebensstil-als-faktor-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-171124-99-04692>

LITERATŪROS ŠARŠAS

- [1] Kojer M. Kommunikation – Kernkompetenz der Palliativen Geriatrie. In: Kojer M., Schmidl M., Heimerl K. (Hrsg.). Demenz und Palliative Geriatrie in der Praxis. Heilsame Betreuung unheilbar demenzkranker Menschen. 3. Auflage. Berlin: Springer, 2022: 9–18.
- [2] Welt. 2021. Was ist Demenz? Die Anzeichen und Symptome von Gedächtnisverlust und was zu tun ist. <https://www.nach-welt.com/was-ist-demenz-die-anzeichen-und-symptome-von-gedachtnisverlust-und-was-zu-tun-ist/> (Žiūrėta: 2022-02-02).
- [3] Kojer M. Das Recht auf kommunikative Grundversorgung. In: Kojer M., Schmidl M., Heimerl K. (Hrsg.). Demenz und Palliative Geriatrie in der Praxis. Heilsame Betreuung unheilbar demenzkranker Menschen. 3. Auflage. Berlin: Springer, 2022: 169–174.
- [4] Sprachleitfaden Demenz. 2020. <https://www.deutsche-alzheimer.de/fileadmin/Alz/pdf/Broschueren/Sprachleitfaden-Demenz-INTERNET.pdf> (Žiūrėta: 2022-01-30).
- [5] Demencija Lietuvoje. 2021. Kalbėjimo apie demenciją gairės. <https://demencijalietuvoje.org/parengtos-kalbėjimo-apie-demencija-gaires/> (Žiūrėta: 2023-01-29).
- [6] Hager K., Krause O. Geriatrie: Das wichtigste für Ärztinnen und Ärzte aller Fachrichtungen. Breslau: Urban & Fischer Verlag, 2021.
- [7] Förstl H., Lang Chr. Was ist „Demenz“? In: Förstl H. (Hrsg.). Demenzen in Theorie und Praxis. Berlin: Springer-Verlag, 2011: 3–9.
- [8] Deutsche Alzheimer Gesellschaft. 2020. Die Häufigkeit von Demenzerkrankungen. https://www.deutsche-alzheimer.de/fileadmin/Alz/pdf/factsheets/infoblatt1_haeufigkeit_demenzerkrankungen_dalzg.pdf (Žiūrėta: 2022-01-03).
- [9] Kojer M. Gestörtes Verhalten – Verhalten, das uns stört? In: Kojer M., Schmidl M., Heimerl K. (Hrsg.). Demenz und Palliative Geriatrie in der Praxis. Heilsame Betreuung unheilbar demenzkranker Menschen. 3. Auflage. Berlin: Springer, 2022: 37–43.
- [10] Öffentliches Gesundheitsportal Österreichs. 2021. Demenz: Kommunikation mit Betroffenen. <https://www.gesundheit.gv.at/krankheiten/gehirn-nerven/demenz/kommunikation> (Žiūrėta: 2022-03-02).
- [11] Beyer R., Gerlach R. Sprache und Denken. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2018.
- [12] Dudenredaktion. (n. d.). Leitfaden. Duden online. <https://www.duden.de/rechtschreibung/Leitfaden> (Žiūrėta: 2023-01-29).
- [13] AntConc. <https://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>